

Araştırma makalesi

Research article

Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik
Görüşleri ve Farkındalık DüzeyleriNurgül KARAKURT¹, Hatice DURMAZ², Ayla KANBUR³

ÖZ

Amaç: Araştırmanın amacı öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşlerinin ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesidir.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı nitelikte yürütülen araştırmanın evrenini Erzurum Palandöken İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı toplam 26 okulda görevli tüm öğretmenler (N=805), örneklemini ise araştırmaya katılmayı kabul eden 494 öğretmen oluşturdu. Araştırmanın verileri 2018-2019 eğitim-öğretim yılı dönem başında okullara gidilerek toplandı. Verilerin toplanmasında 63 soruluk anket formu kullanıldı.

Bulgular: Araştırmaya katılan 494 öğretmenden 37 tanesinin istismar vakası ile karşılaştığı belirlendi. Öğretmenlerin çocuk istismarı risk faktörlerini bilme durumu puan ortalaması ise 49.59±22.07 bulundu. Öğretmenlerin çocuk istismarı belirtilerini tanıma durumları değerlendirildiğinde; duygusal istismar puan ortalamasının 62.09±32.11, fiziksel istismar puan ortalamasının 72.57±32.22, cinsel istismar puan ortalamasının 62.68±34.07 olduğu saptandı. Öğretmenlerin, fiziksel istismar hakkında kendini yeterli görenlerin oranı %82, duygusal istismar hakkında kendini yeterli görenlerin oranı %72.1, cinsel istismar hakkında kendini yeterli görenlerin oranı %70.2 olarak bulundu.

Sonuç: Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmaline yönelik risk faktörlerini tanımasını açısından farkındalıkları 100 puan üzerinden değerlendirildiğinde (49.59±22.07) orta düzeyde olduğu, en fazla fiziksel istismarı fark etme konusunda kendilerini yeterli gördükleri saptandı. Sonuçlar doğrultusunda, konunun öğretmenler için hizmet içi eğitime dahil edilmesi ve tüm eğitim kurumlarında periyodik eğitim programlarının düzenlenmesi önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Çocuk ihmal, çocuk istismarı, farkındalık

ABSTRACT

Opinions and Levels of Awareness of Teachers about Child Abuse and Neglect

Aim: The aim of the research is to determine the opinions and levels of awareness of teachers about child abuse and neglect.

Material and Methods: The population of this descriptive study consisted of all teachers working in 26 schools affiliated to the National Education Directorate in Erzurum Palandöken District, and the sample consisted of 494 teachers who agreed to participate in the study. The study data were collected by visiting schools at the beginning of the 2018-2019 academic year. A questionnaire with 63 questions was used to collect the data.

Results: It was found that 37 out of 494 teachers encountered abuse cases. Teachers' mean score in awareness about the risk factors of child abuse was 49.59±22.07. When the teachers' awareness about child abuse symptoms were evaluated, the mean score in emotional abuse was 62.09±32.11, the physical abuse was 72.57±32.22, and the sexual abuse was found to be 62.68±34.07. The rate of teachers who considered themselves adequate about physical abuse was 82%, emotional abuse was 72.1%, and sexual abuse was 70.2%.

Conclusion: It was concluded that teachers had a moderate level (49.59±22.07) of awareness about the risk factors for child abuse and neglect and considered themselves adequate, mostly about recognition of physical abuse. In line with the results, it may be suggested to include the subject in in-service training for teachers and organize periodic training programs in all educational institutions.

Keywords: Awareness, child abuse, child neglect

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye, E-mail: nurgul.karakurt@erzurum.edu.tr, Tel: 0505 566 73 99, ORCID ID: 0000-0001-7598-6554

² Dr. Öğretim Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye, E-mail: haticeduramaz_25@hotmail.com, Tel: 0530 921 85 27, ORCID ID: 0000-0002-2848-8867

³ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü, Erzurum, Türkiye, E-mail: aylakanbur28@hotmail.com, Tel: 0545 818 71 76, ORCID ID: 0000-0003-4086-4244

* Bu çalışma 20-22 Haziran 2019 tarihleri arasında Erzurum'da düzenlenen "1.Uluslararası Hemşirelikte Yenilikçi Yaklaşımlar Kongresi"nde sözel bildiri olarak sunulmuştur. Geliş Tarihi: 26 Temmuz 2019, Kabul Tarihi: 05 Kasım 2020

Atf/Citation: Karakurt N, Durmaz H, Kanbur A. Öğretmenlerin Çocuk İstismarı ve İhmaline Yönelik Görüşleri ve Farkındalık Düzeyleri. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi 2021;8(1):22-28. DOI: 10.31125/hunhemsire.906927

GİRİŞ

Gelişen teknoloji ve değişen dünya bir taraftan insanoğlunun yaşamını kolaylaştırırken diğer taraftan doyumsuzluğu, bilinçsizliği ve yeni şeyler denemek adına sosyal normların dışına çıkmayı yaygınlaştırmaktadır. Bu bağlamda ihmal ve istismar son dönemlerde günümüzün en büyük tehlikeleri arasındadır. Konunun çocuklar üzerinde olması ise tehlikenin boyutunun ne kadar fazla olduğunu göstermektedir. Çocuğa yönelik kötü muamele olarak da adlandırılan çocuk istismarı ve ihmali, çocuğun fiziksel sağlığını ve gelişimini, bilişsel, duygusal, sosyal ve davranışsal gelişimini etkileyen ve etkisi uzun yıllar süren travmatik bir yaşantıdır¹. Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre çocuk ihmali ve istismarı; 18 yaşın altındaki çocukların sağlığını, sağ kalımını, gelişimini veya ilişkilerdeki güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen fiziksel/duygusal/cinsel istismar, ihmal ve diğer sömürü türleriyle sonuçlanan kötü davranışlardır².

DSÖ dünyada her yıl 15 yaş altında 31000 çocuğun yaşamını çocuk istismarı nedeniyle yitirdiğini bildirmektedir². Bir meta analiz çalışmasında dünya genelinde çocuğa yönelik kötü muamelelerin sıklığı incelenmiş ve fiziksel istismarın %22.6, cinsel istismarın %12.7, duygusal istismarın %36.3, fiziksel ihmalin %16.3 ve duygusal ihmalin %18.4 olduğu belirlenmiştir³. Ülkemizde Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) tarafından yapılan (2010) çocuk istismarı ve aile içi şiddet konulu araştırmaya göre 7-18 yaş grubu çocuklarda, duygusal istismarın %51, fiziksel istismarın %43, cinsel istismarın %3 oranında görüldüğü saptanmıştır⁴. Değişik örneklem gruplarında yapılan çeşitli çalışmalarda, Türkiye'de çocuklara yönelik fiziksel istismarın %21.8-57, cinsel istismarın %6.4-28.2 ve duygusal istismarın %53.6-59.8 arasında değiştiği görülmektedir⁵⁻⁷.

Yaşanan istismar ve ihmal çocuklarda çeşitli bedensel ve psikososyal sorunların oluşmasına yol açmaktadır^{8,9}. Fiziksel istismar ve ihmal sonucu çocuklarda büyüme-gelişme geriliği ve davranış bozuklukları meydana gelmektedir. Duygusal istismar ya da ihmal sonucunda çocuğun güven algısı bozulmakta, kendisini değersiz hissetmekte, çaresizlik duyguları yaşamakta ve psikososyal gelişimi ciddi anlamda zarar görmektedir. Yapılan çalışmalarda duygusal istismara uğrayan çocuklarda enürezis, enkoprezis, organik nedeni olmayan büyüme geriliği ve depresyon gibi ruhsal problemlerin oluştuğu, iştahsızlık, yalan söyleme, hırsızlık, duygusal açıdan tutarsızlık ve uyumsuzluk, güvensizlik, içe dönüklük, intihar, düşük benlik saygısı gibi psikososyal sorunların meydana geldiği belirtilmiştir¹⁰⁻¹². Bir araştırmanın sonucuna göre cinsel istismar mağdurlarının erken ergenlik, bilişsel yetersizlik, depresyon, uyumsuz cinsel gelişim, obezite, lise eğitimini terk etme, travma sonrası stres bozukluğu ve kendini yaralama gibi birçok sorun yaşadıkları belirlenmiştir⁹. Başka bir çalışmada cinsel istismar mağdurlarının eğitimsel sorunları ve kariyer seçimleri incelenmiş olup mağdurların dörtte birinin sınıf tekrarı yaptığı, yarısının okul terkinde bulunduğu, neredeyse üçte birinin meslek seçiminde değişiklik olduğu ve yaklaşık dörtte üçünün cinsel istismar nedeniyle okulda sorunlar yaşadıkları saptanmıştır⁸. Ayrıca yapılan çalışmalarda

çocukluklarında istismara uğrayan bireylerin zaman içinde özgüveni düşük, yetersiz iletişimi olan, antisosyal davranışlar sergileyen, madde bağımlısı ve şiddete eğilimli oldukları belirtilmektedir¹³⁻¹⁵.

Çocuk ihmal ve istismarı çoğu zaman gizli tutulması, mağdurların dile getirememesi, tekrarlanabilir nitelikte olması ve bireyin yaşamında uzun süreli etkilerinin olması nedeniyle tanımlanması ve tedavi edilmesi en zor travma şeklidir¹⁶. Çocuk ihmal ve istismarının rapor edilmesinde de yetersizlikler vardır. Genelde bildirilen vakalar ağır yaralanmalar ya da ölüm olarak hastanelere getirilmektedir. Özellikle cinsel istismar vakaları, çocukların utanma, suçluluk, dışlanma korkuları, kendisine ya da sevdiğilerine yönelik tehditler, ebeveynin sevgisini kaybetme ve ailenin parçalanacağı korkusu istismarın gizlenmesine sebep olmaktadır¹⁷. Son zamanlarda medyada yer alan haberlerle erkek çocukların da cinsel istismara uğrayabileceği yönünde farkındalık artsa da, erkek çocukların bu durumu açıklayabilmeye yönelik kaygılarının daha yüksek olması nedeniyle durum gizli kalabilmektedir¹⁸. Türkiye'de yapılan bir araştırma sonucunda çocukların uğradığı cinsel istismarın ancak %5-10'unun ortaya çıktığı belirtilmiştir¹⁹.

Geleceğimizin teminatı olan çocukların kötü muamele uğraması aslında yeni nesli tehlikeye sokan ve tüm toplumu etkileyen önemli bir sorundur. Okullar, çocuğun evinden sonra en çok vakit geçirdiği yerlerdir ve öğretmenler aileden sonra çocukla uzun süreli ve yakın iletişim kuran ilk profesyonellerdir. Öğretmenler, çocuktaki davranışsal değişimleri gözlemleme, ihmal-istismar riskini tanımlayabilme, ihmal-istismar vakalarını yakalayabilme ve bildirme konularında yaşamsal nitelik taşıyan konumdadırlar²⁰. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 279/1 maddesinde "Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır" ifadesi yer almaktadır²¹. Bu bağlamda ihmal ve istismarın tanımlanması ve sağlıklı nesillerin yetişmesinde etik, ahlaki ve yasal sorumluluğu bulunan kamu görevlilerinin önemli bir basamak olduğu düşünülmektedir. Öğretmenlerin tüm bu fonksiyonlarını yerine getirebilmeleri için çocuk ihmal ve istismarı konusundaki bilgilerinin ve risk tanıma düzeylerinin yeterli olması gerekmektedir²⁰. UNICEF'in Çocuk Hakları Komitesi Türkiye raporunda, gerekli önlemlerin alınması ve politikaların oluşturulması için istismar hakkında araştırmaların yapılması gerektiği ifade edilmiştir⁴.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma öğretmenlerin istismar ve ihmal konusundaki görüşlerini ve farkındalık düzeylerini belirleyerek ilgili literatüre veri sunmak ve alınacak tedbirlere ışık tutmak amacıyla yapıldı.

GEREK ve YÖNTEM

Araştırmanın Türü

Çalışma tanımlayıcı niteliktedir. Araştırma Erzurum ili Palandöken İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 26 okulda (anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise) 2018-2019 eğitim-öğretim yılı dönem başlangıcında yürütüldü.

Araştırma Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Palandöken İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı toplam 26 okulda görevli tüm öğretmenler (N=805) oluşturmaktadır. Araştırmada örneklem seçme yöntemine gidilmedi. Ulaşılabilen ve araştırmaya katılmayı kabul eden tüm öğretmenler araştırmanın örneklemini oluşturdu (n=494).

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda hazırlanan 63 soruluk anket formu kullanılarak toplandı. Anket formu üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde öğretmenlerin tanıtıcı bilgileri içeren toplam 6 soru yer almaktadır. İkinci bölümde öğretmenlerin istismara yönelik (öğretmenlerin istismar bildirimini hakkındaki görüşleri, çocuk istismarı ile karşılaşma durumları, çocuk istismarı hakkında kendilerini yeterli görme durumları) görüşlerini inceleyen 11 soru yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise öğretmenlerin çocuk istismarı risk faktörlerini bilme durumlarını sorgulayan 8 soru ve fiziksel, cinsel, duygusal istismarın belirtilerini tanıma durumlarını sorgulayan 38 soru yer almaktadır.

Bu form bir ölçek niteliğinde olmayıp anket formu şeklinde hazırlanmıştır. İlgili anket formunun üçüncü bölümü öğretmenlerin çocuk istismarı ile ilgili bilgi düzeyini sorgulayan sorular içermektedir. Tam değerlendirme yapabilmek adına bu bölümde soru sayısı geniş tutulmuştur. Tüm sorulara ilişkin yüzdeler dağılım tablosu sunmanın uygun olmayacağı düşünüldüğünden genel bir değerlendirme yapabilmek adına doğru ve yanlış (doğru:1, yanlış:0) şeklinde bu cevaplar kodlanmıştır. Bu şekilde doğru cevap verilen soruların sayısı üzerinden bir puanlama sistemi kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Veriler 2018-2019 eğitim-öğretim yılı başlangıcında okullara gidilerek öğretmenler odasında toplandı. Öncelikle çalışma ile ilgili bilgi verilerek, araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenlerden her soruyu dikkatli bir şekilde okuyarak cevaplamaları istendi. Anket formunun uygulanması yaklaşık 10-15 dk. sürdü.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri IBM SPSS Statistics 20 programında değerlendirildi. Değerlendirmede yüzdeler ve ortalama kullanıldı. Anket formunun üçüncü bölümüne ait sorular (öğretmenlerin çocuk istismarı risk faktörlerini ve fiziksel, cinsel, duygusal istismarın belirtilerini bilme durumları) SPSS programında, doğru cevaplar "1", yanlış cevaplar "0" olacak şekilde kodlandı ve doğru cevaplara ait toplam bir skor elde edildi. Daha sonra öğretmenlerin aldığı bu skor yorumlamasının daha anlaşılır olması için SPSS programı aracılığı ile 100'lük puana çevrildi. Böylece öğretmenlerin çocuk istismarı risk faktörlerini bilme ve fiziksel, cinsel, duygusal istismarın belirtilerini tanıma durumlarına ilişkin 0-100 arasında bir puan elde edildi. Anket formunun üçüncü bölümüne ilişkin veriler bu puanlar üzerinden değerlendirildi.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmaya başlamadan önce Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Etik kurulundan onay (Tarih:19/07/2018,

Sayı:03/03) ve Palandöken İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden resmi izin alındı. Öğretmenlere çalışmanın kapsamı, amacı, çalışma sonuçlarının sadece bilimsel amaçlı kullanılacağı ve başka hiçbir yerde paylaşılmayacağı hakkında bilgi verildi ve sözlü onamları alındı.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Öğretmenlerin çocuk istismarı belirti ve risk faktörlerini bilme durumlarını inceleyen bir ölçek bulunmadığı için verilerin araştırmacılar tarafından oluşturulan form aracılığı ile doldurulması araştırmanın sınırlılığıdır.

BULGULAR

Çalışma kapsamına alınan öğretmenlerin %50'si 30-39 yaş aralığındadır. %64'ü kadın, %36'sı erkektir. Öğretmenlerin %82.8'i evli olup, %74.7'sinin çocuğu vardır. Öğretmenlerin %9.9'u anaokulunda, %15.8'i ilkokulda, %45.3'ü ortaokulda, %28.9'u lisede görev yapmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Öğretmenlerin Tanıtıcı Özellikleri

Özellikler	Min-Maks	X±SS
Çalışma Yılı	1-40	12.40±8.05
	n	%
Yaş		
20-29	90	18.2
30-39	247	50.0
40 ve üzeri	157	31.8
Cinsiyet		
Kadın	316	64.0
Erkek	178	36.0
Medeni Durum		
Evli	409	82.8
Bekar	85	17.2
Çocuk Sahibi Olma Durumu		
Evet	369	74.7
Hayır	125	25.3
Çalıştığı Okul		
Anaokulu	49	9.9
İlkokul	78	15.8
Ortaokul	224	45.3
Lise	143	28.9

Öğretmenlerin çocuk istismarı ile karşılaşma durumları incelendiğinde; 494 öğretmenden 37'si (%7.5) istismar vakası ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Vakaların 20'si cinsel istismar, 10'u fiziksel istismar, 5'i duygusal istismar, 2'si ekonomik istismar vakasıdır. İstismar vakası ile karşılaşan öğretmenlerden 25'i (%67.6) vaka bildirimini yapmışken, 12'si (%32.4) herhangi bir bildirimde bulunmamayı tercih etmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğretmenlerin Çocuk İstismarı İle Karşılaşma Durumları

Özellikler	n	%
Çalıştığınız birimde şuana kadar herhangi bir istismar vakasına rastladınız mı?		
Evet	37	7.5
Hayır	457	92.5
Hangi tür istismar vakasına rastladınız? (n=37)		
Fiziksel	10	27.0
Cinsel	20	54.1
Duygusal	5	13.5
Ekonomik	2	5.4
Herhangi bir bildirimde bulundunuz mu? (n=37)		
Evet	25	67.6
Hayır	12	32.4

Öğretmenlerin çocuk istismarı belirtilerini tanıma durumları değerlendirildiğinde; duygusal istismar puan ortalamasının 62.09±32.11, fiziksel istismar puan ortalamasının 72.57±32.22, cinsel istismar puan ortalamasının 62.68±34.07 olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin çocuk istismarı risk faktörleri bilgi puan ortalamalarının 49.59±22.07 olduğu belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Belirtilerini Tanıma ve Risk Faktörlerini Bilme Puan Ortalamaları

	Min-Maks	X±SS
İstismar Tipleri Belirtilerini Tanıma		
Duygusal	0-100	62.09±32.11
Fiziksel	0-100	72.57±32.22
Cinsel	0-100	62.68±34.07
Risk Faktörleri Bilgi Düzeyi	0-100	49.59±22.07

Öğretmenlerin “çocuk istismarı hakkında kendinizi yeterli görüyor musunuz?” sorusuna %82’si fiziksel istismar hakkında, %72.1’i duygusal istismar hakkında, %70.2’si cinsel istismar hakkında kendini yeterli gördüğünü belirtmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Hakkında Kendilerini Yeterli Görme Durumları

Özellikler	Yeterliyim		Yeterli değilim	
	n	%	n	%
Fiziksel istismar konusunda kendinizi yeterli görüyor musunuz?	405	82.0	89	18.0
Duygusal istismar konusunda kendinizi yeterli görüyor musunuz?	356	72.1	138	27.9
Cinsel istismar konusunda kendinizi yeterli görüyor musunuz?	347	70.2	147	29.8

Öğretmenlerin %97.2’si çocuk istismarı şüphesini bildirmek zorunda olduklarını düşünmektedir. Ancak öğretmenlerin sadece %32.2’si Türk Ceza Kanunu’nun bildirim yükümlülüğü ve yasal yaptırım hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtmiştir (Tablo 5).

Araştırma kapsamındaki öğretmenlerin %99.2’si çocuk istismarı vakası ile karşılaştıklarında bildirim yapacaklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerin %48.2’si bildirim öncelikle okul yönetimine, %33.8’i okulun rehber öğretmenine yapacaklarını belirtmiştir (Tablo 5).

Öğretmenlere “şüphelendiğiniz bir istismar vakası olursa hangisini yapmayı tercih edersiniz?” diye sorulduğunda %62.6’si “idarecilere ve rehber öğretmenlere haber veririm”, %27.5’i “çocuğu istismar belirtileri açısından biraz daha gözlemlerim” cevabını vermişlerdir (Tablo 5).

Tablo 5. Öğretmenlerin Çocuk İstismarı Bildirimine Yönelik Görüşleri

Özellikler	n	%
Sizce çocuk istismarı şüphesini bildirmek zorunda mısınız?		
Evet	480	97.2
Fikrim yok	14	2.8
Türk Ceza Kanunu’nun “bildirim yükümlülüğü” ve yasal yaptırım hakkında bilgi sahibi mısınız?		
Evet	159	32.2
Hayır	335	67.8
Çocuk istismarı şüphesi ile karşılaştığınızda bildirim yapar mısınız?		
Evet	490	99.2
Hayır	4	0.8
Çocuk istismarı durumunu tespit ettiğinizde öncelikle kime bildirirsiniz?		
Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’ne	10	2.0
Okul yönetimine	238	48.2
Okulun rehber öğretmenine	167	33.8
Güvendiğim bir iş arkadaşına	13	2.6
Polise	60	12.1
Çocuğun ailesine	6	1.2
Şüphelendiğiniz bir istismar vakası olursa hangisini yapmayı tercih edersiniz?		
İstismar belirtileri açısından çocuğu gözlemlerim	136	27.5
Ailesiyle konuşur şüphelerimi anlatırım	28	5.7
İdarecilere ve rehber öğretmenlere haber veririm	309	62.6
Çocuğa böyle bir durumun olup olmadığını sorarım	11	2.2
Sınıfta konuyu açar dolaylı yoldan öğrenciyi yönlendirmeye çalışırım	10	2.0

TARTIŞMA

Çocuk istismar ve ihmali çok önemli ve hayati bir konu olmasına karşın ülkemizde yapılan çalışmalar ancak 1980’lerde başlamıştır. Çocuklardaki istismar vakalarının erken dönemde yakalanmasında önemli yeri olan öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusundaki görüşlerini ve farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın bulguları literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Araştırma kapsamındaki öğretmenlerin %7.5’i (37 kişi) çalıştığı kurumda bir istismar vakasına rastladığını ifade etti. Çalışmada en fazla karşılaşılan istismar türünün cinsel (%54-20 vaka) ve fiziksel (%27-10 vaka) istismar olduğu belirlendi. Karşılaşılan bu istismar vakalarında öğretmenlerin %67.6’sının bildirimde bulunduğu, ancak %32.4’ünün bildirimde bulunmadığı saptandı.

Bir meta analiz sonucuna göre dünya genelinde çocuğa yönelik fiziksel istismarın %22.6, cinsel istismarın %12.7 olduğu belirlenmiştir³. Türkiye’de yapılan çeşitli çalışmalar incelendiğinde, çocuklara yönelik fiziksel istismarın %21.8-57, cinsel istismarın %6.4-28.2 ve duygusal istismarın %53.6-59.8 arasında değiştiği görülmektedir⁵⁻⁷. Bilir ve ark. (1986) 16100 çocuk ile gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda kızların %34.6’sının, erkeklerin ise %32.5’inin fiziksel istismara uğradığını saptamışlardır²². Turhan ve ark. (2006)’nın ülkemizde çocuk istismarı hakkında yapılan

çalışmaları inceledikleri araştırma sonucunda en fazla duygusal istismar görüldüğü, fiziksel istismar %24, cinsel istismar %9 oranında verilmiştir¹⁹. Fiziksel istismar oranının diğer çalışmalarla paralellik göstermesine karşın, bu çalışmada öğretmenlerin karşılaştığı cinsel istismar vakası oranı yüksektir. Bu durum günümüzde çocuk cinsel istismarı ile ilgili kamuda sürekli haberlerin ve programların yer almasına bağlı olarak öğretmenlerin bu konuda daha dikkatli davranmalarından kaynaklanmış ve saptanan cinsel istismar vaka sayısı artış göstermiş olabilir.

İstismar vakalarının bildirimini ile ilgili uluslararası literatüre bakıldığında; O'toole ve ark. (1999)'nın ABD'de 480 öğretmen ile yaptıkları bir çalışmada karşılaşılan istismarın hatırlanma ve raporlanma sıklığı %51.08 olarak tespit edilmiştir. İlgili çalışmada öğretmenlerin istismar hakkında çok fazla rapor tutmadıkları bu nedenle hatırlanan olayların baz alındığı bildirilmiştir²³. Yine Amerika'da 197 öğretmenle yapılan çalışma sonucunda öğretmenlerin %27'sinin daha önce çocuk istismarını bildirdiği, fakat genel çoğunluğun bildirim yapmadığı saptanmıştır²⁴. Ülkemizde yapılan çalışmalar arasında genel bir paralellik bulunmamasına rağmen bu durumu bir nedene bağlamak oldukça güçtür. Çocuk istismarı bildirimini farklı nedenlerle yapılmaması ve kayıt altına alınmaması konu hakkındaki gerçek oranların bilinmemesine yol açmaktadır. Yine de bu araştırma sonuçlarına bakıldığında bizde öğretmenlerin daha fazla bildirimde bulunduğu görülmektedir. Sonuçların farklı çıkmasının, kültürel faktörlerden, bildirim yapmanın kanuni olarak zorunlu olup olmamasından ya da kayıt sisteminin eksikliğine bağlı önlem alınmamasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğretmenlerin fiziksel, cinsel ve duygusal istismar belirtilerini orta seviyenin biraz üstünde doğru olarak tanımlayabildikleri belirlendi. Öğretmenlerin çocuk istismarına yönelik risk faktörlerini de orta düzeyde doğru tanımlayabildikleri saptandı. Mckee ve Dillenburg'un Kuzey İrlanda da öğretmenlik okuyan öğrencilerle yapmış oldukları çalışma sonucunda birçok öğrencinin istismar tipleri arasındaki farkları bilmedikleri saptanmıştır²⁵. İstismarı önlemeye yönelik evrensel yaklaşım, risklerin önceden fark edilmesi ve önüne geçilebilmesidir. Bu durum istismar ve ihmale yönelik alınacak tedbirler açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda öğretmenler istismar ve ihmali açısından riskli olan grupları tanımlayabilme durumuna sahip olmalıdırlar. Çünkü öğretmen en yaygın çocuk koruma kaynakları arasında yer almaktadır²⁶.

Öğretmenlerin %82'si fiziksel istismar, %72.1'i duygusal istismar ve %70.2'si cinsel istismar risklerini belirleme ve belirtilerini tanımlama hakkında yeterli olduğunu düşünmektedir. Öğretmenler bu konuda kendilerini yeterli gördüklerini düşünseler bile daha önce tartışılan verilere baktığımızda istismar için risk faktörlerini ve istismar belirtilerini tanımlamada yeterli bilgiye sahip olmadıklarını görüyoruz. Benzer şekilde, Mathews ve ark. (2009) Avustralya da yapmış oldukları çalışma sonucunda öğretmenlerin çocuklardaki cinsel istismarı tanımlama konusunda önemli bilgi eksiklik ve boşluklarının olduğunu saptamışlardır²⁷. Pala (2011)'nin 171 öğretmen adayı ile yapmış olduğu çalışma sonucunda öğretmen adaylarının

%20.5'inin fiziksel istismarı tanımlama, %28.1'inin cinsel istismarı tanımlama, %16.4'ünün duygusal istismarı tanımlama konusunda hazırlıksız olduklarını saptamıştır²⁸. Araştırma kapsamında elde edilen önemli olan bulgulardan biri de bildirim konusudur. Çalışmaya katılan öğretmenlerin %97.2'si istismarın bildirimini zorunlu olarak görürken, %67.8'i Türk Ceza Kanunu'nun bildirim yükümlülüğü hakkında bilgi sahibi olmadığını ifade etmiştir. Bildirim yapmayı düşünen öğretmenler ise bildirim yapmak için en fazla okul yönetimini (%48.2) ve rehber öğretmeni (%33.8) tercih edeceğini ifade etmiştir.

Kenny (2001) Amerika'da öğretmenlerle yapmış olduğu çalışma sonucunda çocuk istismarını bildirim konusunda öğretmenlerin kendilerini zorunlu hissetmediğini belirtmiştir²⁴. Ülkemizde Dilsiz ve Mağden (2015)'in yapmış olduğu çalışma sonucunda ise öğretmenlerin sadece %39.5'inin istismara uğrayan bir çocukla karşılaştıklarında yapılması gereken yasal sorumluluk ve zorunlulukları bildiklerini saptanmıştır²⁰. Kürklü (2011)'nün çalışmasında öğretmenlerin %86'sı çocuk ihmali ve istismarını kanunlara göre bildirmek zorunda olduklarını ifade etmiştir. Aynı çalışmada öğretmenlerin %56'sı bildirim yeri olarak okul yönetimini tercih edeceklerini belirtmişlerdir²⁹. Pala (2011)'nin yapmış olduğu çalışma sonucunda da öğretmen adaylarının çoğu (%87.7) kanunlara göre çocuk istismarının bildirim zorunluluğu olduğuna inanmaktadır²⁸.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmaliye yönelik risk faktörlerini bilme durumlarının orta düzeyde olduğu, istismar türlerinin belirtilerini orta denilebilecek seviyede tanıdıkları, en fazla fiziksel istismarı fark etme konusunda kendilerini yeterli gördükleri, istismar konusunda bildirim yapmanın zorunlu olduğunu düşündükleri ve bildirim yeri olarak okul yönetimi ve rehber öğretmenleri tercih edecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar daha sonra Erzurum Palandöken İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile paylaşılmış ve öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları bildirilmiştir. Eğitim-öğretim dönemi bitişinde öğretmenlere verilen hizmet içi eğitimler içine bu konunun dahil edilmesi konusunda ortak fikir birliği sağlanarak 2018-2019 eğitim-öğretim döneminin bitişinde yapılan eğitim programında ilgili birime bağlı görev yapan tüm öğretmenlere araştırmacılar tarafından eğitim verilmiştir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda, öğretmen adaylarına lisans eğitimleri içerisinde çocuk istismar ve ihmaliye yönelik zorunlu derslerin konulması, konuyla ilgili tüm eğitim kurumlarında konferansların düzenlenmesi ve bu programların periyodik hale getirilmesi, çocuk merkezli erken müdahale programlarının geliştirilmesi, çocuk istismar ve ihmalinin sosyolojik boyutu yanı sıra yasal boyutunu da ele alan daha büyük örneklerle yeni araştırmaların yapılması ve bu araştırmalara multidisipliner kurumların da dahil edilmesi önerilmektedir.

Etik Kurul Onayı: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Etik Kurulu'ndan (Tarih:19/07/2018, Sayı:03/03) alınmıştır.

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Bildirilmemiştir.

Katılımcı Onamı: Öğretmenlerden bilgilendirilmiş sözlü onam alınmıştır.

Yazar katkıları:

Araştırma dizaynı: NK, HD, AK

Veri toplama: NK, HD, AK

Literatür araştırması: NK, HD, AK

Makale yazımı: NK, HD, AK

Teşekkür

Araştırmanın yürütülmesinde destek veren Erzurum Palandöken İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ve çalışmaya katılan öğretmenlere katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Ethics Committee Approval: Approval was obtained from Atatürk University Faculty of Health Sciences Ethics Committee (Date: 19/07/2018, Number: 03/03).

Conflict of Interest: Not reported.

Funding: None.

Exhibitor Consent: Informed verbal consent was obtained from teachers.

Author contributions:

Study design: NK, HD, AK

Data collection: NK, HD, AK

Literature search: NK, HD, AK

Drafting manuscript: NK, HD, AK

Acknowledgement: We would like to thank Erzurum Palandöken District Directorate of National Education and the teachers who participated in the study for their support.

KAYNAKLAR

- Sesar K, Simic N, Barisic M. Multi-type childhood abuse, strategies of coping, and psychological adaptations in young adults. *Croat Med J.* 2010;51(5):406-16.
- World Health Organization (WHO). Child maltreatment [Internet]. 2008 [Erişim Tarihi 21 Eylül 2018]. Erişim adresi: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>.
- Stoltenborgh M, Bakermans-Kranenburg MJ, Alink LRA, van IJzendoorn MH. The prevalence of child maltreatment across the Globe: Review of a Series of meta-analyses. *Child Abuse Rev.* 2015;24(1):37-50.
- UNICEF. Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet rapor [Internet]. 2010 [Erişim Tarihi 09 Ekim 2018]. Erişim adresi: <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/cocuk-istismari-raporu-tr.pdf>
- Eskin M, Kaynak-Demir H, Demir S. Same-sex sexual orientation, childhood sexual abuse, and suicidal behavior in university students in Turkey. *Arch Sex Behav.* 2005;34(2):185-95.
- Oncu E, Kurt AO, Esenay FI, Ozer F. Abuse of working children and influencing factors, Turkey. *Child Abuse & Neglect.* 2013;37(5):283-91.
- Yıldırım A, Karataş M, Yılmaz R, Çetin I, Şenel I. Prevalence and correlates of school violence and sexual abuse among adolescents in Tokat, Turkey. *HealthMed.* 2013;7(2):382-92.
- Koçtürk N, Ulaş Ö, Bilginer Ç. Career development and educational status of the sexual abuse victims: The first data from Turkey. *School Mental Health.* 2019;11(1):179-90.
- Trickett PK, Noll JG, Putnam FW. The impact of sexual abuse on female development: lessons from a multigenerational, longitudinal research study. *Dev Psychopathol.* 2011;23(2):453-76.
- Kara B, Biçer Ü, Gökalp A. Çocuk İstismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi.* 2004;47:140-51.
- Topbaş M. İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni.* 2004;3(4):76-80.
- Ünal F. Çocuk İstismar ve ihmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 2008;12(1):9-18.
- Altıparmak S. Child abuse and neglect of the body effects on children. *Çocuk Dergisi.* 2008;8:9-13.
- Oral R, Can D, Kaplan S, Polat S, Ates N, Cetin G, et al. Child abuse in Turkey: An experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse & Neglect.* 2001;25(2):279-90.
- Hedin LW. Physical and sexual abuse against women and children. *Current Opinion in Obstetrics and Gynecology.* 2000;12(5):349-55.
- Yılmaz G, İşiten N, Ertan Ü, Öner A. Bir çocuk istismarı vakası. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi.* 2003;46(4):295-8.
- Beyazıt U, Bütün-Ayhan A. Türkiye’de yapmış çocuğun mağdur olduğu cinsel istismar olgularını konu alan bilimsel çalışmaların incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies.* 2015;31:443-53.
- Scrandis DA, Watt M. Child sexual abuse in boys: Implications for primary care. *The Journal for Nurse Practitioners.* 2014;10(9):706-13.
- Turhan E, Sangün Ö, İnandı T. Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi.* 2006;15(9):153-7.
- Dilsiz H, Mağden D. Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal.* 2015;1(2):678-94.
- TCK. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu. madde 279. [Internet]. 2004 [Erişim Tarihi 06 Eylül 2018]. Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>
- Bilir Ş, Arı M, Dönmez NB, Güneysu S. 4-12 yaşları arasında 16-100 çocukta örselenme durumları ile ilgili bir inceleme. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi.* 1986;1:7-14.
- O’Toole R, Webster SW, O’Toole AW, Lucal B. Teachers’ recognition and reporting of child abuse: A factorial survey. *Child Abuse & Neglect.* 1999;23(11):1083-101.
- Kenny MC. Child abuse reporting: Teachers’ perceived deterrents. *Child Abuse & Neglect.* 2001;25(1):81-92.
- McKee BE, Dillenburg K. Child abuse and neglect: Training needs of student teachers. *International Journal of Educational Research.* 2009;48(5):320-30.
- Walsh KM, Farrell AM, Schweitzer R, Bridgstock RS. Critical factors in teachers' detecting and reporting child

- abuse and neglect: Implications for practice. Final report prepared for the Abused Child Trust. Brisbane, Australia: Queensland University of Technology; 2005.
27. Mathews B, Walsh K, Rassafiani M, Butler D. Teachers reporting suspected child sexual abuse: Results of a three-state study. *UNSW Law Journal*. 2009;32(3):772-813.
  28. Pala B. Geleceğin öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve farkındalık düzeyleri [Uzmanlık Tezi]. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi; 2011.
  29. Kürklü A. Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri [Yüksek Lisans Tezi]. Afyonkarahisar: Kocatepe Üniversitesi; 2011.